

MİLLETVEKİLİ TRANSFERLERİNİN SİYASAL ETİK BOYUTU

Araş. Gör. Nigar DEĞİRMENCI

Dokuz Eylül Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

GİRİŞ

Rousseau “Toplum Sözleşmesi”nde doğrudan demokrasiyi savunmakla birlikte bunun ancak küçük devletlere uygulanabileceğini belirtmekte ve büyük devletlerde yasama gücünün vekiller aracılığıyla kullanabileceğini ileri sürmektedir. Öte yandan kabul edilen vekillik -temsilciliğin kötüye kullanılabilmesiyle- “emredici vekâlet”tir. “Emredici vekâlet” anlayışı, seçmenlere, temsilciyi istedikleri zaman görevden azledebilmesinden, direktiflerine uygun davranmaması durumunda temsilcileri hukuki ve cezai yaptırımlarla karşı karşıya bırakabilmesine kadar çeşitlenen yetkiler getirmektedir. Bu nedenle seçilen temsilciler de seçildikleri bölgelerin temsilcisi olup seçmenlerin kararlarının uygulayıcısı durumundadırlar. Fransa’da 1789 Devrimi ile emredici vekâlet yasaklanmış, milli egemenlik teorisine bağlı olarak temsili vekâlet anlayışı günümüze değin yerleşmiştir. Buna göre, temsilcilerin, yasama dönemi içinde görevlerinde bağımsız olmaları, pozitif hukukta bir ilke olarak benimsenmiştir. Bu çerçevede seçilen temsilci sadece seçtikleri bölgenin değil tüm milletin temsilcisidir. Bu anlayışta, temsilci bir kez seçildi mi, seçmenlerin isteklerini, başlıca iki sebeple dikkate almak zorundadır. Birincisi parlamento görüşmelerinin kural olarak açık olması ve kitle iletişim araçları ile seçmenin temsilcilerin faaliyetlerini yakından izleyebilmesidir. İkincisi de belli bir programın uygulayıcısı olarak seçilen temsilcinin, gelecek seçimlerde tekrar seçilebilme endişesidir.

Türkiye’de de 1982 Anayasası çerçevesinde (md. 80) temsili vekâlet anlayışı benimsenmiştir; Bu anlayıştan hareketle milletvekilleri seçmenlerine karşı birebir sorumlu olmayıp, seçim sonrası politikalarında bağımsızdırlar. *Madde 80.- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçtikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.*

Öte yandan, bu bağımsızlık durumunun milletvekilleri tarafından parti transferlerinde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Ortaylı’nın da belirttiği gibi sık sık partiler arası hareketlilikler görülmektedir ve parti değiştirme, ülkemizde başka ülkelerde görülmeyen oranda yaygın hale gelmiş; hatta kurumsallaşmıştır ki bunun sonucunda

da Mecliste bir türlü istikrar oluşmamaktadır (Ortaylı, 1998: 58). Milletvekillerinin siyasi kanaatlerinin samimiyetle değişmesi ya da parti yönetiminin başlangıçtaki beklentilerle uyuşmaması durumlarında, seçtikleri partilerden istifa etmeleri kabul edilebilir bir durumdur. Ancak her seçim öncesi ve sonrasında, anayasa değişikliklerinde ve diğer kritik siyasi dönemlerde -örneğin bir parti genel başkanının yüce divana sevkinde ya da gensoru önergesinde- gerçekleştirilen milletvekili transferleri, seçmenlerce “maddi veya siyasi bir çıkar karşılığında” gerçekleştiği kuşkusuyla karşılanmakta ve siyasi etik bakımından sorgulanmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’deki milletvekili transferlerinin; görünen, gösterilen ve gerçek sebeplerini araştırmak ve bu olguyu siyasi etik bakımından incelemektir. Ayrıca yine çalışma çerçevesinde Türkiye’de “transfer” olgusunun kurumsallaştırıldığı bu duruma, aday belirleme yönteminin etkisi ve diğer ülkelerdeki bazı siyasi partilere üyeliklerde kabul edilen “siyasi etik protokolü” de incelenecektir. Çalışma sonucunda milletin temsilcilerinden oluşan yasama organının siyasi etik bakımından “temiz” kalmasını sağlayacak ne gibi önlemler geliştirilebilir sorusunun da yanıtı aranacaktır.

1995 ÖNCESİ VE SONRASINDA MİLLETVEKİLİ TRANSFERİ

1995 Anayasa Değişikliğine Kadar Olan Dönemde Milletvekili Transferi Yöntemi Olarak “Hülle Partileri”

1982 Anayasasında Milletvekilliğinin düşmesinin düzenlendiği 84. maddenin orijinal metninde “...partisinden istifa ederek; başka bir partiye giren...” milletvekilinin üyeliğinin düşmesine, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verilir hükmü yer almaktaydı. Yine ayrıca “Partisinden istifa eden milletvekili bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut herhangi bir partinin genel merkez organlarıncaya aday gösterilemez” hükmü de yer almaktaydı. Ancak yine de transferden yararlanmak isteyen milletvekilleri bu yasağı da hülle partileri ile aşmaktaydılar; önce paravan bir parti kurulurdu, bu parti de asıl geçilmek istenilen partiye katılırdı. Tablo 1’de bu amaçla kurulmuş olan partilerle ilgili bilgiler yer almaktadır.

Tabloda da görüldüğü üzere, bu partilerin, ömürlerinin 1 ayı bulmadan kapanmış olması, asıl kurulma sebeplerinin, milletvekili transferini yasal yollardan gerçekleştirmek olduğunu açık bir şekilde onaylamaktadır. Burada dikkati çeken nokta, milletvekillerinin grup şeklinde “fikir değiştirmesi” ve sonra yine tekrar “fikir değiştirerek” eski partisine dönmeleridir. Bakıldığında dönem dönem DSP’den CHP’ye, CHP’den SHP’ye ve aksi yönde ve hatta diğer bazı sağ partilere gidiş olmuş ve sonra tekrar dönüşler yaşanmıştır. Aynı şekilde, ANAP’dan DYP’ye ve DYP’den ANAP’a grup halinde gidiş-geliş gözlemlenmektedir. Tüm bu partilerin kurulup, diğer partilere eklenmelerini ve aslında gerçekleşen transferleri, milletvekilinin yönetimle fikir uyuşmazlığına düşüp bağımsız karar verebilmesi adına gerçekleştiği şeklinde açıklamak zor görünmektedir.

Tablo 1. 1986–1995 Yılları Arasında Kurulan “Hülle Partileri”

Katılınan Parti	Kurulan Parti	Ayrılınan Parti	Kurulma Tarihi	Katılma Tarihi	Süresi	Açıklama
DSP	Halk Partisi	SHP	26.12.1986	29.12.1986	3 gün	25 milletvekilinin katılımıyla, DSP, TBMM’de grup kurma hakkı kazandı.
	Solda Katılım Partisi	SHP-CHP	26.9.1994	29.9.1994	3 gün	6 Milletvekili DSP’ye geçti.
	Solda Birlik ve Bütünleşme Partisi		29.11.1994	30.11.1994	1 gün	
DYP	Demokratik Mücadele Partisi	TKP, CTP ve YDP’nin birleşmesinden oluşan parti	14.11.1990	7.12.1990	3 hafta	
	Yeni Ufuk Partisi	ANAP	27.8.1993	16.9.1993	3 hafta	Leyla Yeniay Köseoğlu ve İbrahim Özdemir katılımıyla DYP nin koltuk sayısı 182
	Milli İrade Partisi		7.10.1994	10.10.1994	3 gün	
	Söz Milletindir Partisi	ANAP-SHP	15.11.1994	16.11.1994	1 gün	Eski ANAP’lı bağımsız milletvekilleri Bahattin Yücel, Ateş Amiklioğlu ve Hüseyin Aksoy ile eski SHP’li bağımsız milletvekili Ali Uyar
	Öz Adalet Partisi	SHP	5.1.1995	6.1.1995	1 gün	Mardin Milletvekili Muzaffer Arıkan
MÇP	Demokratik Hareket Partisi	RP	25.12.1991	29.12.1991	4 gün	RP’den ayrılan Alparslan Türkeş ve 18 milletvekili MÇP’ye geçti. MÇP Genel Başkanı Türkeş oldu.
HEP	Özgürlük ve Eşitlik Partisi	SHP	25.6.1992	7.7.1992	13 gün	18 milletvekili HEP’e geçti.
CHP	Bütünleşme Partisi	SHP DSP	24.9.1992	25.9.1992	1 gün	16 Milletvekili CHP’ye geçti.
SHP	Demokratik Katılım Partisi	CHP	5.3.1993	15.3.1993	10 gün	
	Sosyal Demokrat Parti		18.3.1994	19.3.1994	1 gün	2 Milletvekili SHP’ye geçti.
MHP	Demokratik Hedef		13.6.1994	15.6.1994	2 gün	
	Birliğe Çağrı Partisi		3.10.1994	4.10.1994	1 gün	
	Genç Demokrat Parti		4.10.1994	5.10.1994	1gün	
	Yükselen Ülkü Partisi		4.1.1995	6.1.1995	2 gün	
ANAP	Anavatan İçin Bütünleşme Partisi	DYP	3.11.1994	4.11.1994	1 gün	Necdet Yazıcı ve İbrahim Özdemir
YP	İkinci Değişim Partisi		5.1.1995	6.1.1995	1gün	Ercüment Konukman

1995 Anayasa Değişikliği Sonrasında Milletvekili Transferleri

1995’te yapılan değişikliklerle, parti değiştirme milletvekilliğin düşürülme gerekçelerinden birisi olma durumundan çıkarılmış ve paravan parti kurma angaryası da ortadan kaldırılmıştır.

Yakın tarihte istifa ve transferlerin yoğunlukla yaşandığı dönem Mesut Yılmaz’ın 1996’da kurduğu 53. hükümet dönemi olmuştur. Bu dönemde çok sayıda vekil sık sık parti değiştirerek meclis aritmetiğinin piyonu oldu. Dönemin rekorunu ise 1995 seçimlerinde DSP’den seçilen Afyon Milletvekili Kubilay Uygun kırmıştır. Nitekim “Fırıldak Kubi” lakabıyla bilinen Uygun, transfer denince ilk akla gelen isimler arasında yer alıyor. Uygun DSP’den girdiği mecliste sırasıyla DYP, DSP, daha sonra yine DYP, MHP, DTP gibi partilere transfer oldu. Uygun, en son bağımsız kalmayı tercih etti, ancak soruşturmalık olmaktan kurtulamadı. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı çok parti değiştirdiği gerekçesiyle Uygun hakkında soruşturma başlattı. Uygun son olarak Hızmalı adlı dizide oyunculuk yaptı.

Öte yandan Ocak 2000-Ekim 2005 tarihleri arasında yapılan transferlerin Tablo 2’deki gibi gerçekleştiği görülmektedir.

Yukarıdaki tablodan ülkemizdeki transfer olgusuyla ilgili olarak aşağıdaki özellikler çıkarılabilmektedir;

- En çok transfer olunan parti ANAP ve AKP olmuştur. Öte yandan transfer/zaman bazında yoğunluk dikkate alınırsa AKP’de daha çok bir katılım gözlemlenmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de iktidar partisine katılım meyili olduğu söylenebilir.
- Öte yandan ANAP da kariyer planı yapan bir milletvekili için ideal bir parti olarak düşünülebilir.
- Mobil bir milletvekili¹, ideolojik bir temelden yoksun olarak, aşırı sağ kökenli bir partiden sol bir partiye transfer olabilmekte sonra tekrar geri dönebilmektedir.
- Özellikle kısa sürelerde grup halinde geçişler dikkat çekmektedir.

¹ Yabancı literatürde parti değiştiren milletvekilleri, “mobil deputy” olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 2. Ocak 2000- Ekim 2005 Tarihleri Arasında Gerçekleşen Parti Transferleri

Katılınan Parti	(n)	Dönemi	
ANAP	FP→ANAP	4 Ocak 2000-Şubat 2001	
	YTP→ANAP	1 Eylül 2002	
	DSP→ANAP	1 Eylül 2002	
	Bağımsız →ANAP	2 Nisan 2002- Ağustos 2003	
	AKP→ANAP	7 Mart –Nisan 2005	
	SHP→ANAP	1 Haziran 2005	
	CHP→ANAP	5 Mart- Ağustos 2005	
	LDP→ANAP	1 Ağustos 2005	
	DYP→ANAP	5 Eylül 2000-Ağustos 2005	
Toplam	27	Ocak 2000- Ağustos 2005	
AKP	MHP→AKP	1 Ağustos 2001	
	DYP →AKP	2 Ağustos 2001	
	ANAP→AKP	7 Ağustos 2001- Ağustos 2003	
	SP→AKP	2 Ağustos –Kasım 2001	
	FP→AKP	3 Eylül 2001- Ağustos 2002	
	Bağımsız→AKP	1 Temmuz 2003	
	CHP→AKP	6 Ağustos 2003 – Ekim 2005	
Toplam	22	Ağustos 2001- Ekim 2005	
DYP	FP→DYP	1 Nisan 2001	
	ANAP→DYP	8 Eylül 2001- Eylül 2002	
	Bağımsız→DYP	3 Ekim 2002- Haziran 2005	
	AKP→DYP	3 Şubat –Ağustos 2005	
	Toplam	15	Nisan 2001- Ağustos 2005
MHP	DYP →MHP	5 Ekim 2001 - Haziran 2002	
	ANAP→MHP	1 Ağustos 2002	
	DSP→MHP	1 Eylül 2002	
	Toplam	7	Ekim 2001- Eylül 2002
SHP	CHP→SHP	5 Mart- Ağustos 2005	
BBP	MHP→BBP	3 Mayıs – Ağustos 2002	
	AKP→BBP	1 Temmuz 2002	
	Toplam	4	Mayıs- Ağustos 2002
CHP	DSP→CHP	2 Ağustos- Eylül 2002	
	YTP→CHP	2 Eylül 2002	
	Toplam	4	Ağustos-Eylül 2002
YTP	DSP→YTP	1 Temmuz 2002	
	ANAP→YTP	2 Ağustos 2002	
	Toplam	3	Temmuz-Ağustos 2002
Yurt Partisi	ANAP→Yurt Partisi	1 Ağustos 2002	
	DSP→Yurt Partisi	1 Ağustos 2002	
	MHP→ Yurt Partisi	1 Ağustos 2002	
	Toplam	3	Ağustos 2002
ÖDP	DSP→ÖDP	3 Eylül 2002	
DSP	FP→DSP	1 Ocak 2001	
	YTP→DSP	1 Temmuz 2002	
	Toplam	2	Ocak 2001—Temmuz 2002
	HYP	CHP→HYP (parti kurucusu)	1 Şubat 2005
GENEL TOPLAM		96	Ocak 2000-Ekim 2005
LDP	AKP→LDP	1 Ekim 2003	

MİLLETVEKİLİ TRANSFERLERİNİN ARDINDAKİLER

Yine Ortaylı'ya göre, “fikri temellere dayalı bir hareketlilikle” karşı karşıya olduğumuz son derece şüphelidir. Partiden ayrılanlar, “mesele” hallolunca partilerinden ayrılmaktan cayabilmekte veya partilerine geri dönebilmektedirler. Kişinin bir önceki partisi ve bir sonraki partisi arasındaki farklar çok büyük olabiliyor. Yani sadece aynı kutup içerisinde değil, kutuplar arasında da belli oranda hakaretilik bulunmaktadır. Ortaylı, bu hareketliliği hem istikrarsızlık hem de duyarsızlıkla ilgili bulmaktadır, örneğin hiçbir parti parlamentodaki grubundan emin olamamaktadır. Özellikle hükümetteyken, sonuçları ancak uzun vadede alınabilecek ve kısa vadede zorluk yaratacak tedbirlerle yönelmek pek kolay olmamaktadır; çünkü milletvekilleri sizi bırakıp partinizden gidebilirler, çoğunluğunuzu kaybedebilirsiniz. Dolayısıyla istikrarsızlık, hükümetleri ve partileri, parlamento grubunu bir arada tutmak gibi bir sorunla daha fazla ilgilenmeye sevk ediyor (Ortaylı, 1998: 59).

Merhson ve Heller'in İtalya'daki parti değiştirmeler üzerine yaptıkları araştırmada milletvekilinin parti değiştirmesini, “seçimsel kural disiplini” ve “partinin büyüklüğü” ile ilişkilendirmişlerdir (2005: 6-7). Desposato'nun yakın bir tarihte yayımlanacak olan çalışmasında geliştirdiği modelde ise, parlamenterlerin beklenen kariyer faydasını maksimize etmek için transfer olabildiği vurgulanmaktadır. Öte yandan aynı çalışmada seçmenlerin ya da parti militanlarının partizan olduğu yerlerde ya da partilerini bilgilendirme yeri olarak kabul ettikleri yerlerde, parti değiştirenlerin güvenilirliği azalacak ve kampanya desteği/oy almakta zorlanacaklardır. Partiler açısından da, yeni bir üye kazanmanın maliyeti ona önerilen kaynakların maliyetinden daha yüksek olduğunda kaynakları parlamenterlere önerecek ve parti değiştiren milletvekillerini davet edecektir (Desposato, 2006: 6).

Konuya milletvekili açısından yaklaşıldığında da, Ortaylı, tekrar aday gösterilebilmek için parti yönetimine kayıtsız şartsız riayet etme temayüllerinin yaygın olduğu tespitinde bulunmaktadır. Yine bir milletvekili, üyesi bulunduğu partiden seçilemeyeceğini anlayınca da seçilebileceğini düşündüğü bir partiye geçmek ya da benzeri başka eylemlerle aday gösterileceği vaadini koparmaya çalışıyor. Tüm bunlar da özel çıkarların temsilini teşvik ediyor, istikrarı zayıflatıyor (Ortaylı, 1998: 62-63).

Milletvekillerinin parti değiştirmesinde etkili olan unsurları ele alırken 24 Aralık 1995 seçimlerinden önce yapılmış olan bir çalışmaya değinmek gerekir. Araştırmada, DYP, ANAP, CHP, DSP, RP ve MHP'ye İzmir'de kayıtlı olan 45'er üye katılmıştır ve üyelerle yüz yüze görüşülerek anketleri cevaplandırmaları istenmiştir. Üyelerin 70'i kadın, 200'ü erkektir. Üyelerin %53'ünden fazlası ilk ve ortaokul mezunudur. Üyelerin %53'ü ülke koşullarında kendilerini orta tabakaya koymaktadırlar. Buna göre;

Tablo 3. Üyelere Göre Parlamentelerinin (Milletvekillerinin) Transferlerinde Etkili Olan Unsurlar

Etkili olan unsurlar	Üye Sayısı	Üye Oranı
Kişisel çıkar	148	54,8
Daha iyi hizmet	43	15,9
Siyasal yükselme şansı	41	15,2
Etkin hizmet verememe	23	8,5
Siyasal görüşün değişmesi	14	5,2
Cevapsız	1	0,4
Toplam	270	100,0

Kaynak: (Tuncay, 1996: 287)

Sıralamalardan da görüldüğü üzere, parti üyeleri milletvekili transferlerini çoğunlukla kişisel çıkara bağlamaktadır. Siyasal yükselme şansı da aslında bu başlık altında değerlendirilirse, parti üyeleri bakış açısıyla, milletvekillerinin durumu hiç de ahlâki görünmemektedir. Yine bu başlığın bir uzantısı olarak değerlendirilebilecek parti sayısındaki artışın nedenlerine yönelik tutum değerlendirmesi de aynı yönde sonuçlar ortaya koymaktadır:

Tablo 4. Parti Sayısındaki Artışın Nedenleri

Artışın Nedenleri	Üye Sayısı	Üye Oranı
Kişisel hirs	95	35,2
Tümü	55	20,4
Parti İçi Demokrasi Yokluğu	48	17,8
Sosyal Yapı	37	13,7
Liderlerin Yapısı	24	8,9
Hukuki Yapı	8	3,0
Fikrim yok	3	1,1
Toplam	270	100,0

Kaynak: (Tuncay, 1996: 290)

Öte yandan Türkiye'deki milletvekili transferlerinin bugünkü ulaştığı noktanın gerisinde uzun yılların birikimi yattığı söylenebilir. Bu birikim ve milletvekillerini transfere iten muhtemel ve gerçek sebepler aşağıdaki başlıklarda incelenmiştir.

Türkiye'deki Parlamenterizmin Geçirdiği Evrim

Türkiye'de Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki temsilciler, -tıpkı milli egemenlik teorisinin öngördüğü üzere- seçmenlerinin sözcüsü durumunda olmadığı, ama seçmenin bildiği, tanıdığı saygın ve muteber biri olarak tanımlanmaktadır. Ancak partiler demokrasisi olarak adlandırılan 1970'lere kadar olan dönemde, genel oyun yaygınlaşmasıyla birlikte, artık çoğunlukla milletvekili ile seçmeni arasında kişisel bir ilişki kurulamadan "tuttuğu partinin" aday gösterdiği herhangi birine oy verir hale gelmiştir. Bu durumu Menderes'in "Kimi aday koyarsam seçtiririm" sözleri de teyit etmektedir. Adından da anlaşıldığı üzere partiler demokrasisinde, seçmen bir

kişiye değil, partiye oy vermektedir. Bu şekilde partinin aday gösterdiği isimler değişse bile uzun yıllar boyunca aynı partiye oy vermeye devam edilmiş hatta bunun nesilden nesle de aktarıldığı da gözlemlenmiştir. Hatta bu durum bölge düzeyine kadar bile çıkabilmektedir. Yine oy verme davranışını yönlendiren onların ekonomik ve sosyal statüsüdür. Bu durumda işçi partileri, sermaye partileri gibi oluşumlar belirmektedir. Bu durumda belirli bir partiye oy vermede esas olan şu ya da bu partinin programından ziyade, belirli bir sosyal gruba ait olmaktır (Karabük-DSP gibi). Bunun diğer bir uzantısı da seçim haritasının ortaya çıkmış olmasıdır. Hemen belirtmek gerekir ki, Milletvekili yine bağımsız gibi görünerek karar verse de aslında görüşler partisi, parlamento grubu tarafından aslında daha da gerçekte parlamentonun dışında belirlenmektedir. Vergin'e göre, parlamentoda sadece bir oturum sahnelenmekte ve karar demokratik bir temele oturtulmaktadır (Vergin, 1998: 66-69).

Günümüzde de iletişim teknolojilerinin de etkisiyle yeni bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönemde partiler merkezi bir önem taşımaya devam etmektedirler. Ama gerçekte partiler belirli bir liderin hizmetindedir ve işlevleri de o lideri yüceltmek, ona destek olmak ona oy kazandırmaktır. Bu şekliyle de klasik parlamenter sistemin öngördüğünün aksine, gerçek fiili temsilci milletvekili değil, hükümetin başı, başbakan olmaya başlıyor. Milletvekilinin nisbi önem ve de iktidar kaybı gerçekleşmektedir. (Diğer bir deyişle, parlamenter sistem, "başkanlık sistemi" kuralları çerçevesinde yürütülmektedir.) Kamuoyu demokrasisi denilen bu dönemde kamuoyunu oluşturanlar da harekete geçirenler de parti dışı, iletişim teknokratlarıdır. Bunun parlamentoya yansımaları ise, her seçim döneminde ortaya çıkan ve kendisini ilgilendiren, hassas olduğu yeni sorunlara göre oyunu vermeye başlamasıdır. Günümüzün parti bağlantısından arınmış ve istikrarsız olarak nitelendirilen seçmen kitlesinin boyutu ve rolü gittikçe artmaktadır. Bilgiye de sadece parti aracılığıyla ulaşmaktan, milletvekili adaylarını farklı iletişim kanalları aracılığıyla tanıyabilmektedir. Bu durum, kaynakların verdiği bilginin etkisini nötralize edebilmektedir. Bu aynı zamanda o seçmenin -ya da daha önce ailesinin- bir kere yapmış olduğu tercihte kararlı olmasını da güçleştirmektedir. Böylesine -doğru ya da yanlış- bilgilenmiş ve istikrarsız bir seçmen kitlesi karşısında da politikacılar kendi duruş ve argümanlarını seçmene bizzat iletmeye teşvik edilmektedir (Vergin, 1998: 70-75). Sonuçta bir milletvekilinin seçilebilmesi için ya kendi reklâmını yapması, kendisini tanıtmayı, gündemin sorunuyla ilgili fikirlerinden onay alması -ya da popüler cevabı savunup o fikrin taraftarlarını çekmesi, ya da iyi tanınan medyatik olabilmeyi başarmış bir liderin partisinden aday olması gerekmektedir. Bu şekilde seçilen bir milletvekili parlamentoya girişinden itibaren de diğer siyasal elitler tarafından, hangi parti kanalıyla girdiğinin önemi olmaksızın parlamentoda sahip olunabilecek "oy" hakkı ya da daha açık bir deyişle "sandalye sayısı" olarak değerlendirilmektedir. Böylece milletvekili transferi de kabul edilebilir ve sıradanlaşmış bir hal kazanmıştır.

Öte yandan sorun Kışlalı tarafından bir başka boyutuyla da değerlendirilmektedir. Ona göre, milletvekillerine işlev kazandırmak gerekmektedir. Çünkü milletvekilleri çok önemli bir ağırlığı olacağını düşünürken kendilerini boşlukta hissetmektedirler

(Kışlalı, 1993: 446). Bu durum kendilerinin daha aktif ve önemli bir pozisyonda yer almak uğruna -Bakanlık, Genel Başkanlık vd.- partilerinden transfer olmalarına ya da bunun kullanılmasına imkân vermektedir.

Parti İçi Demokrasi, Liderler ve Aday Gösterilme Usulü

Türkiye’de parti organlarının seçimi, karar mekanizması sonucu oluşmadığından; örgüt yapısının ana unsuru insan-üye, delege, yönetici, lider- ilişkileri de belli çıkar gruplarının eline geçmekte; ideolojik unsur partinin karar mekanizması demokratik işlemediğinden popülist söylemlere kaymaktadır (Tuncay, 1996: 175). Yine Türkiye’deki kongreler, delege seçimleri de genel başkanın planladığı gibi gitmesi durumunda iptal edilebilmektedir.² Delege olmak isteyenler ise genellikle milletvekili vb. aday olabilmek için belli hedefleri olan kişilerin arasından çıkmaktadır. Böylece, milletvekili olmak isteyen bir kişi, genel başkan ya da parti elitleri tarafından kabul edilmiş ve hatta desteklenmiş olmalıdır. İktidar partilerine bağlı, ancak seçilemeyen milletvekili adaylarına da ekonomik çıkar sağlanması yoluyla destek olunmaktadır (Aslan, 2004: 151-152). Ancak Parti yönetimleri de parti teşkilatlarına hür fikrini belirtemeyen üyeleri benimsemektedir. Bu işlemler ise “diken-siz gül bahçesi” anlayışı içinde yönetimi kazanabilmek için yapılmaktadır. Milletvekillerini seçecek delegeler de parti yönetiminin desteklediği adayın “kazanacağı öngörüldüğünden”, ilerideki kendi çıkarları gereği onu desteklemektedir. Aksi takdirde, zaten kazansa da seçimi iptal edilecek bir aday uğruna hem gelecekteki muhtemel milletvekili vb. adaylığından da olmaktan hem de yönetimin desteğini kaybetmektedir. Bu şekilde siyasal liderin ve aslında daha da önemlisi, partinin asıl yöneticileri -çıkarcı odakları- milletvekilinin kim olacağını ve hangi fikirleri destekleyeceğini de belirlemiş olmaktadır.

İşte bu noktada ironik bir şekilde, sürekli bir partiden diğerine transfer olan milletvekilleri, aslında emredici vekâlet mantığı çerçevesinde seçildiği bölgenin temsilcisi gibi davranıp patronaj ilişkilere girebilmekte öte yandan da milli egemenlik teorisinin avantajlarını kullanarak istediği partiye geçmektedir. Transfer olarak da temelde “belirli bir görüşü desteklemeye” başka bir çıkar grubuna transfer olmaktadır.

Hazine Yardımı ve Milletvekili Transferi İlişkisi

Yakın bir zamana kadar transfer yoluyla 3 milletvekili toplayabilmiş bir partinin hazine yardımlarından yararlanabilmiş olması “maddi veya siyasi bir çıkar karşılığında” gerçekleştiği kuşkusunu güçlendirmiştir.³

² Özal’ın genel başkan olduğu dönemde, İzmir’de yapılan il kongresindeki sonucun istendiği gibi çıkmaması sonucu kongrenin iptal edilmesi, ya da 1991 ve 1996 DYP İzmir Delege seçimlerinin (DYP tüzüğüne -delegelerin görev süresini bir sonraki kongreye katılacak delegelerin seçimine kadar olduğunu belirten 22. maddesine rağmen) iptal edilmesi gibi.

³ 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun Geçici 16 ncı maddesi, baraj altında kalmış ancak 3 milletvekili toplayabilmiş partilere hazine yardımı yapılmasını öngörüyordu. 7 Mayıs 2005’te yürürlüğe giren 5341 Sayılı Kanun ile bu madde mülga edilmiştir.

2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu’na (R. Gazete: Tarih: 24/4/1983 Sayı: 18027) yapılan ek düzenleme (27/6/1984 - 3032/2 md) ile devletçe siyasi partilere hazine yardımı yapılması hükmü getirilmiştir. Buna göre, “*Ek Madde 1 - Yüksek Seçim Kurulunca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınan ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 33 üncü maddesindeki⁴ genel barajı aşmış bulunan siyasi partilere...*(Ek fıkralar: 7/8/1988 - 3470/1 md.) Milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların % 7’sinden fazlasını alan siyasi partilere de Devlet yardımı yapılır...” Öte yandan aynı yasanın Geçici Madde 16 sine göre, (Ek: 31/10/1990 - 3673/4 md; Değişik : 24/3/1992 - 3789/ 2 md.) *Türkiye Büyük Millet Meclisinde 10 veya daha fazla milletvekili bulunup da Devlet yardımı alamayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek şekilde teşkilatlanmasını tamamlamış siyasi partilere, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra, Siyasi Partiler Kanununun “Ek Madde 1”de öngörülen esaslar dairesinde en az Devlet yardımı alan siyasi partiye yapılan yardım kadar Devlet yardımı yapılır. Bu partilerin 10’dan az olmakla birlikte en az 3 veya daha fazla milletvekiline sahip olmaları halinde kendilerine en az Devlet yardımı alan siyasi partiye yapılan yardımın 1/4’ü tutarında Devlet yardımı yapılır* denilmekteydi. Bu şekilde %7’nin altında oy alıp da 3 veya 3ten daha fazla milletvekili bulunduran siyasi parti yardımı almaları sağlanabilmiş oluyordu. Bunu sağlayan düzenleme ise yukarıda açıklanan 1995’teki Anayasa değişikliği ile gerçekleştirilmiştir.

Böylece yeterli siyasal çoğunluğu elde edemeyen siyasal partilerden bazıları, milletvekili transfer ederek Meclis’te temsil edilme imkânı elde etmekte ve böylece de hazine yardımlarından faydalanabilmelerinin yolu açılabilmiştir. Örneğin; Sivas Milletvekili Mehmet Ceylan, MHP’den, BBP’ye 29.05.2002 tarihinde transfer olmasıyla bu parti TBMM’de temsil edilmeye başlamıştır. BBP, seçim öncesinde başka milletvekillerinin de katılımıyla Hazine yardımıyla yararlanmaya hak kazanmıştır.

Yine bir başka çarpıcı örnek Yurt Partisi’nin kuruluşu ve Meclis’te temsili ile ilgili yaşanmıştır. 26 Ağustos 2002 tarihinde Yurt Partisi Genel Başkanlığı’na İstanbul Milletvekili Sadettin Tantan’ın (bağımsız seçilip ANAP’a katılan ve) ANAP’dan transfer olarak seçilmesiyle bu parti de TBMM’de temsil edilmeye başladı. Yine aynı gün Adana Milletvekili Arif Sezer’in DSP’den ve Bolu Milletvekili Ersoy Özcan’ın MHP’den katılımıyla parti hazine yardımı almaya hak kazandı. Sonuçta merkez partisinden transfer edilen bir Genel Başkan yanında biri sol diğeri sağ partili iki milletvekili bir araya geliyor. Bu noktada böyle bir örgütlenmenin nasıl gerçekleştiğini sormak gerekiyor.

⁴ Madde 33 - (Değişik fıkra bir: 23/5/1987 -3377/9 md.) Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10’unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. Bir siyasi parti listesinden yer almış bağımsız adayların seçilebilmesi de listesinden yer aldığı siyasi partinin ülke genelinde ve ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde yüzde onluk barajı aşması ile mümkündür.

Yakın bir dönemde DYP ve ANAP da transfer yoluyla mecliste temsil edilerek hazine yardımı almaya hak kazanmış partilerdir.

Ancak milletvekili transferlerinin siyasal etik bakımından tartışmalı oluşu kamuoyunu harekete geçirmiş ve SPK'nın Geçici 16.Maddesinin yürürlükten kaldırılmasını sağlamıştır. Bu şekliyle sadece adı geçen kanunun Ek Madde 1 çerçevesinde genel seçimlerde yüzde 7'nin üzerinde oy alan siyasi partiler, Hazine yardımıyla yararlanabilecektir. Bu durumda 2006 yılında AKP, CHP, DYP, MHP ve GP hazine yardımıyla yararlanabilecektir.⁵ Ancak bu yardımların sınırlandırılması, milletvekili transferlerinin gerçekleşmeyeceği sonucunu kesinleştirmektedir.

YURTDIŞINDA MİLLETVEKİLİ TRANSFERİ OLGUSU

Yurt dışında böylesine kurumsallaşmış bir transfer olgusu, Brezilya, Nepal, Japonya, İtalya, Ekvator, Rusya gibi ülkelerde son derece yaygındır. İlginç olan bu ülkelerin kültür, coğrafya ya da ekonomi bakımından ortak bir payda içeriyor oluşudur. Öte yandan bazı ülkelerde ise son derece uzak bir olgudur. Örneğin; Belçika'da yaşanan bir transfer olayı orada "skandal" olarak duyurulmuş ve "seçmenini aldatma" şeklinde tanımlanmış, Portekiz anayasası örnek gösterilerek "partisinden istifa eden milletvekilinin, üyeliğinin düşmesi" gündeme getirilmiştir.⁶

Söz konusu transfer, Richard Fournaux'un, Hristiyan Demokrat Parti'den Liberal Partisine geçmesiyle gerçekleşmiştir. Partisi yöneticileri açık mektupla da bu durumu kınamışlar ve Fournaux'un seçimlerden önce imzalamış olduğu "2003 Genel Seçimi Adaylık Taahhütnamesi (Temsilciler Meclisi ve Senato)" sözleşmesinin orijinalini yayınlamışlardır. Adı geçen sözleşmenin 14. maddesi uyarınca Fournaux, "Aynı espri ile partinin çizgisinin ve projelerinin benimkilerle uyuşmadığımı ortaya çıkması durumunda ya da başka bir siyasal hareket ya da partiye geçmek için partiden ayrıldığımda, milletvekilliğimin sona ereceğini," taahhüt etmektedir.⁷

Sonuçta "milletvekili transferi" olgusu gerçekleştiği siyasal kültür çerçevesinde değişen bir tepkiyle karşılanmakla beraber sebepleri de yine o kültür çerçevesinde farklılaşmaktadır. Ancak bir transferin "skandal" olarak duyurulduğu göz önüne alınırsa Türkiye'de bu durumun yadırganması bir yana, bu kadar kurumsallaşmasının yanlışlığı bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ YERİNE

Sonuç olarak bakıldığında milletvekili transferi olgusu Türkiye'de bu kadar yerleşik bir hal kazanmış olması, durumun yeterince patolojik bir hal kazandığını göstermektedir. Siyasal etik açısından değerlendirildiğinde ise, bağımsız milletvekilinin sınırlandırılması düşünülememekle birlikte, diğer bir partiye geçiş farklı araçlarla

⁵ 3 Kasım 2002'de yapılan son genel seçimlerde barajı geçemeyen DYP yüzde 9.55, MHP yüzde 8.34, Genç Parti de yüzde 7.25 oranında oy almıştı.

⁶ Mektubun orijinali için <http://www.lecdh.be/presse/pa490.htm>

⁷ Sözleşmenin orijinal metni için <http://www.lecdh.be/deontologie.pdf>

da gerçekleşebileceği gerekçesiyle önlenmesi gereken bir durumdur. Bu şekliyle, partisinden istifa eden bir milletvekili, bir başka seçim dönemine kadar bağımsız olarak milletvekilliğini sürdürebilmeli ancak bir diğer partiye de transfer olamaması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durum milletvekillerinin güvenilirliği ve inanırlılığı açısından da gerekli olduğu düşünülmektedir. Son beş yıl içerisinde neredeyse 100 milletvekili transferinin gerçekleştiği ve bu transferlerin bazılarının grup olarak gerçekleştiği göz önüne alınırsa, durum gerçekten hiç de hiç açıcı değildir.

Öte yandan sorun milletvekilliğinin etkinliğinin ve verimliliğinin artırımını da gerektirmektedir. Ayrıca milletvekilliği ve delegeler parti içi demokrasi anlayışının gelişimi oranında önem kazanmalı ve liderlerden bağımsız olabilmelidir.

KAYNAKÇA

ASLAN, Rıza (2004), *Türkiye'ye Siyasi Model*, Ankara: Seçkin Yay.

DESPOSATO, Scott W. (2006), "Parties for Rent? Ambition, Ideology, and Party Switching in Brazil's Chamber of Deputies", *American Journal of Political Science*, V:50 Issue1 (Jan.2006) Erişim: Ekim 2005, <http://ajps.tamu.edu/articles/50.1.Desposato.ms319141>

HELLER&MERSHON (2005), "Party Switching in the Italian Chamber of Deputies, 1996-2001", *Journal of Politics*, V. 67 Issue 2 (May 2005) Erişim: http://journalofpolitics.org/files/67_2/mershon.pdf.

ORTAYLI, İlber (1998), *Türkiye'de Parlamenter Sistemin Sorunları ve Çözüm Önerileri* Semineri, 4 Aralık 1997, Ankara: TİSK, ss.56-64.

VERGİN, Nur (1998), *Türkiye'de Parlamenter Sistemin Sorunları ve Çözüm Önerileri* Semineri, 4 Aralık 1997, Ankara: TİSK, ss.65-78.

KIŞLALI, A. Taner (1993), "Önce Eleştiri ve Duyarlılık", *Siyasal Ahlak ve Ahlak-sızlık*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

TUNCAY, Suavi (1996), *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*, Ankara: Gündoğan.

Tabloların Kullanıldığı Diğer Kaynaklar:

Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1923-2000 Cilt 4, YKY, İstanbul,

Hürriyet Almanak 2000

Hürriyet Almanak 2001

Hürriyet Almanak 2002

Hürriyet Almanak 2004

<http://www.lecdh.be/deontologie.pdf>

<http://www.lecdh.be/presse/pa490.htm>